

Recomandarea nr. 99 din 14 aprilie 2017

Cu privire la interpretarea normelor de drept ce vizează termenele de procedură

În practica judiciară există erori privind aplicarea corectă a prevederilor legale care reglementează modul de calculare a termenelor de procedură. Pentru evitarea ambiguităților din această materie, dar și pentru uniformizarea interpretării normelor de drept referitoare la termenele de procedură, Curtea Supremă de Justiție consideră oportun să facă următoarele mențiuni.

Importanța termenelor procedurale este justificată prin faptul că acestea stabilesc regimul temporal optim pentru realizarea justiției: pe de o parte, mobilizează cercetarea cauzei, iar pe de alta, contracarează urgența nejustificată a realizării drepturilor și obligațiilor procesuale. Termenele procedurale sunt o modalitate de ordonare a realizării acțiunilor procesuale, de asigurare a celerității înfăptuirii actului de justiție și de fortificare a securității raporturilor juridice. Dintr-o perspectivă opusă, termenele procedurale anihilează tendințele de urgentare a înfăptuirii justiției, astfel că acțiunile subiecților procesuali trebuie efectuate în mod calculat și logic, fapt care presupune trecerea unei perioade de timp.

Definiția legală a termenului procedural este prevăzută de art. 110 din Codul de procedură civilă: intervalul stabilit de lege sau de judecată (judecător), în interiorul căruia instanța (judecătorul), participanții la proces și alte persoane legate de activitatea instanței trebuie să îndeplinească anumite acte de procedură ori să încheie un ansamblu de acte.

Exceptând de la analiză multitudinea criteriilor de clasificare a termenelor de procedură care constituie obiectul analizei doctrinei de specialitate, vom atrage atenția la cele mai importante dintre ele, care decurg din prevederile Codului de procedură civilă.

Astfel, după modalitatea de reglementare a termenelor procedurale în normele de drept, acestea se împart în *imperative* și *dispozitive*.

Drept exemple de termene procedurale *imperative* pot servi cele reglementate de articolele 168 alin. (4), 169 alin. (2), 170 alin. (3), 171 alin. (1) din Codul de procedură civilă. Ele sunt stabilite de lege și nu pot fi modificate prin acordului părților sau de către instanța de judecată.

Termenele *dispozitive* pot fi modificate, în caz de necesitate, de către instanța de judecată, prin efectuarea de acțiuni procesuale. De exemplu, la cererea reclamantului, judecătorul poate prelungi termenul stabilit chiar de acesta pentru înlăturarea neajunsurilor cererii de chemare în judecată (reieșind din dispozițiile art. 115 din Codul de procedură civilă) și termenul acordat de către instanța de judecată, pentru prezentarea probelor necesare și a referinței (articolele 186 alin. (1) și 191 alin. (1) din Codul de procedură civilă).

După modul de stabilire a termenelor, deosebim două tipuri de termene procesuale, având în vedere dispozițiile art. 111 alin. (1) din Codul de procedură civilă.

Termenele legale sunt termenele prestabilite de către legislator, reglementate în mod exhaustiv de Codul de procedură civilă, conținute în normele legislației procesual-civile și care nu pot fi modificate prin voința subiecților relațiilor procesuale.

Termenele judiciare sunt termenele stabilite de instanța de judecată (judecător), la discreția sa, având în vedere circumstanțele cauzei.

Echilibrul și caracterul rezonabil al termenelor judiciare reprezintă dezideratele unui proces echitabil care, pe de o parte, trebuie să fie suficient de mari pentru a permite realizarea efectivă a actelor procesuale și, în același timp, suficient de mici, pentru a nu permite tergiversarea examinării cauzei. În spectrul termenelor judiciare pot fi incluse: termenul pentru lichidarea neajunsurilor cererii de chemare în judecată (art. 171 din Codul de procedură civilă), termenul pentru prezentarea probelor (art. 119 din Codul de procedură civilă), termenul pentru realizarea actelor procesuale necesare pregătirii pricinii pentru dezbateri judiciare (art. 184 din Codul de procedură civilă), termenul amânării procesului (art. 208 din Codul de procedură civilă) etc.

De asemenea, Curtea Supremă de Justiție remarcă faptul că normele din Codul de procedură civilă consacră termene de procedură destinate diverșilor subiecți procesuali.

Termenele destinate instanței de judecată (judecătorului). Aceste termene sunt stabilite de lege și înglobează toate actele procesuale realizate de către instanța de judecată (judecător), la diferite etape ale procesului.

Termenele destinate părților și altor participanți la proces. Aceste termene pot fi stabilite de lege sau de instanța de judecată (judecător).

Termenele destinate terțelor persoane (care nu pot fi incluse în cercul participanților la proces, dar care sunt obligate să execute dispozițiile instanței de judecată (ale judecătorului)). Aceste termene pot fi stabilite de lege sau de către instanța de judecată (judecător). De exemplu, persoanele, care nu dețin probele de rigoare sau nu au posibilitatea să le prezinte în termenul stabilit de judecată, sunt obligate să-i comunice instanței acest fapt în decursul a 5 zile de la data primirii cererii ei, indicând motivele neprezentării (art. 119 din Codul de procedură civilă); persoana citată în calitate de martor este obligată să se prezinte în fața instanței judecătorești la data și la ora stabilită (art. 136 din Codul de procedură civilă).

Aplicarea corectă a normelor legale privind termenele procedurale presupune calculul corect al acestora. Stabilirea corectă a termenului procedural implică efectuarea unui calcul obiectiv al datei calendaristice concrete, al momentului de timp sau al începutului (expirării) evenimentului, fapt care permite efectuarea sau determină abținerea de la realizarea anumitor acțiuni procesuale. Calculul greșit al termenului procedural conduce la încălcarea (nerespectarea) sau omiterea acestuia, fapt care determină consecințe juridice inoportune.

Regulile generale privind calculul termenelor în justiția procesual-civilă sunt consemnate în art. 111 din Codul de procedură civilă.

Pentru calcularea corectă a termenului de procedură trebuie să se țină cont de

începutul și expirarea curgerii acestuia. Stabilirea extremelor termenului procedural are o importanță practică deosebită pentru calcularea acestuia.

Conform regulii generale, termenele procedurale sunt evaluate în ani, luni sau zile. În aceeași ordine de idei, termenele pot fi determinate de o dată calendaristică, de data comunicării unui act procedural, precum și prin referirea la un anumit eveniment care se va produce, cu certitudine (art. 111 din Codul de procedură civilă).

Calcularea termenelor de procedură determinate de o dată calendaristică sau de data comunicării actului de procedură se efectuează cu referire la acel moment (acea zi). Ziua concretă are importanță și pentru calculul termenelor procedurale, determinate de referința la un eveniment viitor și cert.

Debutul cursului termenului procedural se realizează, în conformitate cu reglementările Codului de procedură civilă, la ora 00:00 a zilei ce urmează după ziua începutului curgerii acestuia. Or, acest fapt denotă că momentul de care este condiționată curgerea termenului nu coincide cu debutul lui și deci nu este reținut ca viabil, și nici nu este consemnat cursul lui. Această regulă poate fi dedusă din prevederile art. 111 alin. (3) din Codul de procedură civilă, potrivit cărora termenul procedural calculat în ani, luni sau zile începe să curgă în ziua imediat următoare datei calendaristice stabilite. Astfel, dacă instanța de judecată a emis o hotărâre definitivă la data de 31 decembrie, atunci termenul de 30 de zile (art. 362 din Codul de procedură civilă) pentru depunerea cererii de apel începe să curgă la ora 00:00 a zilei de 1 ianuarie și expiră la 30 ianuarie.

Calcularea corectă a curgerii termenului procedural influențează și momentul expirării acestuia, în funcție de epuizarea lui sau în limitele exercitării acțiunii procesuale, în contextul în care o asemenea acțiune este efectuată la o dată anterioară momentului expirării termenului. Regula stabilirii momentului în care expiră termenul procedural este indisolubil legată de unitatea de evaluare a acestuia – ani, luni, zile sau ore.

Dacă un anumit termen procedural este calculat în ani, atunci acesta expiră în luna și ziua respectivă a ultimului an al termenului, termenul procedural evaluat în luni expiră la data respectivă a ultimei luni a termenului, iar termenul procedural calculat în zile expiră în ultima zi a termenului stabilit (art. 112 alin. (1) din Codul de procedură civilă). În cel de-al doilea caz, legislatorul a prevăzut în mod expres următoarea excepție: dacă ultima lună nu are data respectivă, termenul expiră în ultima zi a lunii.

Termenul procedural curge în mod continuu până la expirarea sa, înglobând zilele nelucrătoare și cele de sărbătoare. În aceeași ordine de idei, dacă începutul curgerii termenului coincide cu o zi nelucrătoare, atunci, spre deosebire de cazul expirării lui, acesta curge din ziua nelucrătoare și nu din ziua imediat următoare acesteia. Atributul continuității presupune că din cursul termenului procedural nu sunt excluse zilele nelucrătoare, exceptând cazul particular în care ziua nelucrătoare este ultima zi a termenului (art. 112 alin. (2) din Codul de procedură civilă). În cazul în care epuizarea termenului procedural survine într-o zi

nelucrătoare, atunci ultima zi a termenului este următoarea zi lucrătoare.

Acțiunile procesuale pentru care este stabilit un anumit termen pot fi efectuate până la ora 24:00 a ultimei zile a termenului. Totodată, dacă subiectul procesual îi comunică instanței de judecată un act procesual (o cerere, un demers etc.) prin intermediul poștei electronice, în afara programului de lucru al acesteia, momentul recepționării actului procesual se va considera ora la care își începe activitatea instanța de judecată respectivă. Termenul procedural nu se consideră încălcat în cazul în care cererea de chemare în judecată, cererea de apel, de recurs sau de revizuire, documentele sau sumele de bani au fost transmise prin poștă, telegraf sau orice alt mijloc de comunicare, până la ora 24:00 a ultimei zile a termenului. În asemenea situații, acțiunea procesuală se consideră realizată în termen, iar predarea documentului către structurile de comunicație echivalează cu executarea acțiunii în instanța de judecată. Dacă termenul de 30 de zile pentru depunerea cererii de apel sfârșește pe data de 10 iunie, atunci aceasta poate fi depusă la oficiul poștal până la ora 24:00 a zilei de 10 iunie.

Continuând analiza, Curtea Supremă de Justiție consideră oportun să acorde o atenție deosebită dispozițiilor art. 112 alin. (4) din Codul de procedură civilă, care prevăd că dacă actul de procedură trebuie efectuat nemijlocit în instanța judecătorească ori în fața unei alte autorități, termenul se consideră expirat la ora care se încheie programul lor sau la care se încetează operațiunile respective.

În cazul în care instanța de judecată a stabilit data și ora până la care trebuie efectuată acțiunea (operațiunea) procesuală, partea care trebuie să o execute are obligația de a îndeplini acțiunea (operațiunea) respectivă până la data și ora indicată în actul de dispoziție judecătorească. Termenul imperativ stabilit de către instanța de judecată (judecător) este unul obligatoriu și peremptoriu, asemenea celui prevăzut de lege. Amintim în acest sens cauza *Perez de Rada Cavanilles v. Spania*, 28 octombrie 1998, §§ 43-44, în care Curtea Europeană a Drepturilor Omului a subliniat că stabilirea bazei legale a unei acțiuni de către instanță și termenele-limită pentru introducerea unei acțiuni se numără printre limitările permise ale dreptului de acces la o instanță, cu condiția ca acestea să nu restricționeze accesul unei persoane la un tribunal de o manieră care îi afectează chiar esența dreptului sau când nu urmăresc un scop legitim ori nu există o relație rezonabilă de proporționalitate între mijloacele utilizate și scopul care trebuie atins.

Atunci când termenul de procedură fixat de instanța de judecată pentru valorificarea unei acțiuni procesuale este materializat în zile, curgerea termenului începe de la ora 24 a ultimei zile din termen, iar dacă acesta se măsoară în ore sau eventual în minute, justițiabilul trebuie să se ghideze necondiționat de acest moment, la a cărui scadență acțiunea procesuală care trebuie efectuată nu este susceptibilă să producă efecte juridice. Ședințele de judecată sunt desfășurate la intervale de timp planificate, exprimate în ore și minute, prin urmare, raționamentele respectării cu strictețe a termenelor vine să contribuie la derularea nestingherită a procesului judiciar și la consolidarea disciplinei participanților la proces.

Pornind de la caracterul obligatoriu al actelor judecătorești de dispoziție, justițiabilul trebuie să-și ajusteze conduita la indicațiile reflectate în actul de dispoziție judecătorească emis, dacă prin acesta destinatarului i-a fost fixat un termen-limită (termen de primire) pentru prezentarea dovezii de achitare a taxei de stat pentru cererea de chemare în judecată sau cererea de apel motivat, astfel încât acesta urmează să se conformeze cerințelor în discuție până la data și ora stabilită, să prezinte actele enunțate, iar la utilizarea mijloacelor de comunicare (poșta electronică, oficiul poștal), să se asigure că ele vor ajunge la destinatar (la instanța de judecată) cel târziu la momentul stabilit în prealabil de către instanță și nicidecum până la ora 24:00 a ultimei zile a termenului. O altă abordare decât aceasta va echivala cu o încălcare a termenului de procedură, fixat de instanță.

În practică, dată fiind necesitatea înlăturării unor lacune ale cererilor de chemare în judecată sau ale cererilor de apel, instanțele de judecată utilizează în conținutul actelor judecătorești prin care nu se dă curs acestora sintagmele „depune”, „prezenta”, „instanței de judecată”, „în ședința de judecată”, care nu sunt identice ca sens. Mențiunea din actul de dispoziție judecătorească prin care se solicită depunerea actului de procedură în instanța de judecată, la o anumită dată, impune obligația participantului la proces de a-i comunica instanței de judecată (ca entitate juridică) actul procesual. Pe când utilizarea formulei „prezentarea actului procesual în ședința de judecată” manifestă o semnificație aparte, care imprimă un caracter proeminent momentului de aducere la cunoștință a actului procesual chiar completului de judecată, investit cu soluționarea chestiunii de înlăturare a neajunsurilor.

Pentru a clarifica indicațiile impuse de către instanțele de judecată (judecător) justițiabililor și în interesul acestora, sugerăm ca primii să opereze cu noțiuni și termene concrete la fixarea datei-limită și în identificarea locului precis (concret) în care participantul la proces trebuie să prezinte sau să efectueze actul procesual.

Astfel, dacă în actul de dispoziție judecătorească a fost fixată data și ora exactă pentru prezentarea/efectuarea actului procesual, Curtea Supremă de Justiție recomandă ca instanța de judecată (judecătorul) să indice și să motiveze dacă modul de înlăturare trebuie să fie efectuat nemijlocit (1) în ședința de judecată, în fața completului de judecată sau (2) în cadrul Direcției/Secției de Evidență și Documentare Procesuală a instanței de judecată (cancelarie). Acest raționament se consolidează prin dispozițiile art. 112 alin. (4) din Codul de procedură civilă, care prevăd că **în cazul în care actul de procedură trebuie efectuat nemijlocit în instanță judecătorească ori într-o altă organizație, termenul se consideră expirat la ora la care se încheie programul lor sau la care încetează operațiunile respective.**

14 aprilie 2017